

Тема 6. Відповідальність за порушення земельного законодавства

1. Поняття та види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
2. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
3. Кримінальна та адміністративна відповідальність за порушення земельного законодавства.
4. Цивільно-правова відповідальність за порушення земельного законодавства.
5. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність за земельні правопорушення.

1. Поняття та види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.

Юридична відповідальність – це юридичний обов'язок порушника юридичної норми відповідати за свою суспільно-негативну поведінку та прийняти на себе негативні правові наслідки через заходи державного примусу.

Відповідальність за порушення земельного законодавства – це передбачені законом несприятливі наслідки, яких зазнає особа за порушення приписів земельно-правової норми.

Земельне правопорушення (порушення земельного законодавства) – суспільно шкідливе (небезпечне) винне діяння (дія або бездіяльність), що порушує норми земельного законодавства.

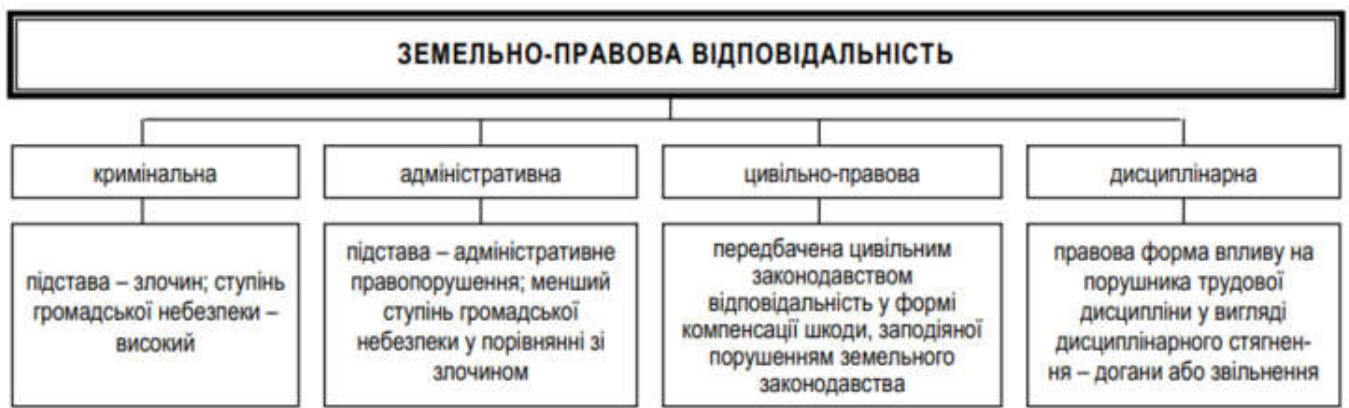
Частиною 1 статті 61 Конституції України закріплено, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Відповідно до ч. 2 ст. 9 КУпАП адміністративна відповідальність настає за правопорушення, які не тягнуть кримінальної відповідальності. Також особа не може бути притягнута і до майнової відповідальності різних видів (цивільної та матеріальної) за одне і те саме правопорушення. Крім того, слід мати на увазі, що відповідальність може наставати лише за наявності певного факту – порушення земельного законодавства. Статтею 211 ЗК України закріплено перелік видів порушень земельного законодавства.

Суб'єктами земельних правопорушень можуть бути громадяни, юридичні особи та посадові особи, які є суб'єктами земельних правовідносин (власники земельних ділянок, землекористувачі), а також особи, які, не будучи суб'єктами земельних відносин, здійснили порушення земельного законодавства (наприклад, особи, що самовільно зайняли земельну ділянку).

Об'єктом земельних правопорушень є відносини у сфері використання та охорони земель, права і законні інтереси землевласників, землекористувачів, інших суб'єктів земельних правовідносин.

Суб'єктивна сторона земельних правопорушень характеризується наявністю вини у формі прямого умислу (наприклад, самовільне захоплення земельної ділянки, використання земельної ділянки не за цільовим призначенням) або у формі недбалості (наприклад, нераціональне використання землі).

Об'єктивна сторона земельного правопорушення характеризується вчиненням певного діяння. Земельне правопорушення може бути вчинене як шляхом дій (знищення межових знаків, самовільне зайняття земельної ділянки, використання земельної ділянки не за цільовим призначенням тощо), так і в результаті бездіяльності (невиконання заходів щодо охорони земель тощо).

Види земельно-правової відповідальності

Згідно ч.1 ст. 211 Земельного кодексу України громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за такі порушення:

- а) укладення угод з порушенням земельного законодавства;
- б) самовільне зайняття земельних ділянок;
- в) псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами;
- г) розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель;
- г) невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням;
- д) порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням;
- е) знищення межових знаків, пошкодження або знищення геодезичних пунктів Державної мережі та геодезичних мереж спеціального призначення;
- є) приховування від обліку і реєстрації та перекручення даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок;
- ж) непроведення рекультивациі порушених земель;
- з) знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень;
- и) порушення умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту;
- і) відхилення від затверджених у встановленому порядку проектів землеустрою;
- ї) ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них;
- й) порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок.

Законом може бути встановлено відповідальність і за інші порушення земельного законодавства.

Стаття 211 Земельного кодексу України не дає підстав застосування до порушника відповідальності. Зазначена стаття відсилає до норм цивільного, адміністративного та кримінального законодавства, якими передбачені санкції за вчинення конкретних правопорушень.

За порушення земельного законодавства, визначені ч. 1 коментованої статті, настає наступна відповідальність:

- п. «а» ч. 1 - укладення угод з порушенням земельного законодавства – тягне за собою визнання недійсними таких угод;

- п. «б» ч. 1 - самовільне зайняття земельних ділянок – відповідальність передбачена ст. 197 КК України, у разі відсутності складу злочину – ст. 53-1 КУпАП;
- п. «в» ч. 1 - псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами – може бути застосована відповідальність, передбачена ст. ст. 52, 53, 53-4 КУпАП, ст.ст. 239, 252, 254 КК України, ст.ст. 156, 157 ЗК України;
- п. «г» ч. 1 - розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель – за різних умов може бути застосована відповідальність за статтями Глави 5 КУпАП, ст. 236 КК України;
- п. «г» ч. 1 - невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням - може бути застосована відповідальність згідно ст. 53 КУпАП, у разі настання тяжких наслідків – згідно ст. 254 КК України;
- п. «д» ч. 1 - порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням – відповідальність, передбачена ст.ст. 54, 188-5, 188-11 КУпАП;
- п. «е» ч. 1 - знищення межових знаків – відповідальність передбачена ст. 56 КУпАП;
- п. «є» ч. 1 - приховування від обліку і реєстрації та перекручення даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок – для посадових осіб настає відповідальність відповідно до ст. 53-2 КУпАП, ст.ст. 364, 365, 366 КК України;
- п. «ж» ч. 1 - непроведення рекультивації порушених земель – може бути накладена відповідальність на підставі ст.ст. 52, 53, 55 КУпАП, ст.ст. 252, 254 КК України;
- п. «з» ч. 1 - знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень – відповідальність передбачена ст.ст. 53, 65-1 КУпАП;
- п. «и» ч. 1 - невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту – може бути накладена матеріальна відповідальність, а також примусове припинення права на земельну ділянку відповідно до ст. 143 ЗК України;
- п. «і» ч. 1 - відхилення від затверджених в установленому порядку проектів землеустрою; використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без затверджених у випадках, визначених законом, проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь – відповідальність може наступати відповідно до ст. 53, 55 КУпАП, ст. 254 КК України;
- п. «ї» ч. 1 - ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них – відповідальність може наступати за самовільне зайняття земельної ділянки;
- п. «й» ч. 1 - порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок – відповідальність чинним законодавством України не передбачена.

Стаття 212 Земельного кодексу України, містить положення щодо самовільно зайнятих земельних ділянок.

Стаття 212 Земельного кодексу України. Повернення самовільно зайнятих земельних ділянок.

Самовільно зайняті земельні ділянки підлягають поверненню власникам землі або землекористувачам без відшкодування затрат, понесених за час незаконного користування ними.

Приведення земельних ділянок у придатний для використання стан, включаючи знесення будинків, будівель і споруд, здійснюється за рахунок громадян або юридичних осіб, які самовільно зайняли земельні ділянки.

Повернення самовільно зайнятих земельних ділянок провадиться за рішенням суду.

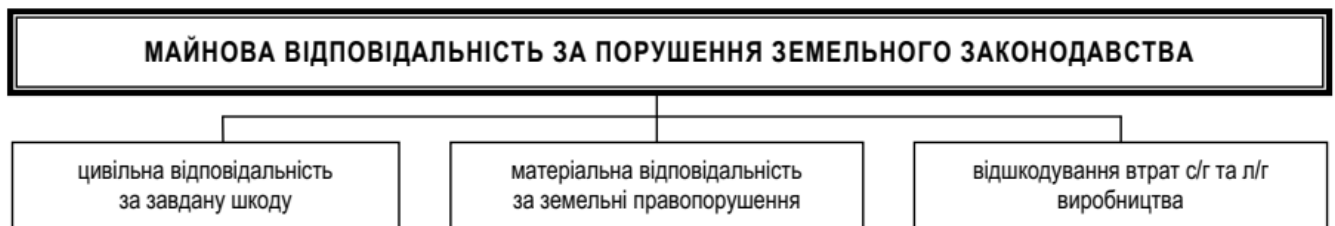
Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» **самовільне зайняття земельної ділянки** визначено як будь-які дії, які свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки. Самовільне зайняття земельної ділянки виражається у вчиненні дій, які можуть полягати в обгородженні земельної ділянки, її забудови тощо.

Строки позовної давності до таких спірних правовідносин, які по суті є триваючими, не застосовується.

2. Цивільно-правова (майнова) відповідальність за порушення земельного законодавства.

Цивільно-правова відповідальність – це встановлені законом юридичні наслідки за невиконання або неналежне виконання особою обов'язків, зобов'язань, що пов'язані з порушенням суб'єктивних цивільних прав другої сторони.

Цивільно-правова відповідальність застосовується за порушення майнових прав суб'єктів земельних правовідносин. Вона полягає у настанні несприятливих для порушника майнових наслідків, зокрема майнових санкцій, які передбачені договором або законом та задоволенню інтересів потерпілої сторони.

Майнова відповідальність за порушення земельного законодавства

Формами цивільної відповідальності за порушення земельного законодавства можуть бути:

- відшкодування збитків, шкоди;
- виплата неустойки;
- примус до виконання обов'язків.

Відшкодування шкоди здійснюється відповідно до положень Глави 82 ЦК України, ст.ст. 156, 157 ЗК України.

У статті 210 Земельного кодексу України встановлено, що угоди, укладені із порушенням встановленого законом порядку купівлі-продажу, ренти, дарування, застави, обміну земельних ділянок, визнаються недійсними за рішенням суду. Тобто зазначена стаття відсилає до норм цивільного права, правил

укладання договорів, правових наслідків та відповідальності за порушення встановленого законом порядку.

Згідно статті 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) наступних вимог:

- зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам;
- особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;
- волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;
- правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним;
- правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей;
- інші випадки порушень законодавства, які призводять до недійсності угод.

Наприклад, визнання угод недійсними можливе тоді, коли сторонами не досягнуто згоди щодо всіх істотних умов, не дотримано належної форми та в інших випадках прямо передбачених законом. Недодержання нотаріальної форми угоди сторонами означає, що сторони в належній формі не досягли згоди з усіх істотних умов договору, тобто по суті та на підставі ст. 638 ЦК України, договір повинен вважатися неукладним. В той же час, статтями 219, 220 ЦК України встановлено, що договори, укладені без додержання нотаріальної форми, є нікчемними, а не неукладеними. Відповідно до ч. 2 ст. 15 Закону України «Про оренду землі» відсутність хоча б однієї істотної умови в договорі оренди землі є підставою для визнання його недійсним.

Також відповідно до п. «б» ч. 1 ст. 21 ЗК України одним із наслідків порушення порядку встановлення та зміни цільового призначення земельних ділянок є визнання недійсними угод щодо земельних ділянок.

Відповідно до ч. 2 ст. 215 ЦК України недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі не вимагається визнання судом такого правочину недійсним. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Визнання угоди недійсною призводить до настання певних наслідків для сторін угоди. У разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, - відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування. Якщо у зв'язку із вчиненням недійсного правочину другій стороні або третій особі завдано збитків та моральної шкоди, вони підлягають відшкодуванню винною стороною.

Вимога про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину може бути пред'явлена будь-якою заінтересованою особою. Суд також може застосувати наслідки недійсності нікчемного правочину з власної ініціативи.

Стаття 156 Земельного кодексу України встановлює, що власникам землі та землекористувачам відшкодовуються збитки, заподіяні внаслідок:

- а) вилучення (викупу) сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським і лісгосподарським виробництвом;
- б) тимчасового зайняття сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників для інших видів використання;
- в) встановлення обмежень щодо використання земельних ділянок;
- г) погіршення якості ґрунтового покриву та інших корисних властивостей сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників;
- г) приведення сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників у непридатний для використання стан;
- д) неодержання доходів за час тимчасового невикористання земельної ділянки;
- е) використання земельних ділянок для потреб нафтогазової галузі;
- є) використання земельних ділянок для потреб надрокористування для геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки, корисних копалин з подальшим видобуванням корисних копалин (промислової розробки родовищ) загальнодержавного та місцевого значення та (або) видобування корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення та для будівництва і розміщення споруд/об'єктів, пов'язаних із зазначеним видом діяльності.

Згідно статті 156 Земельного кодексу України, відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам здійснюють органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадяни та юридичні особи, які використовують земельні ділянки, а також органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадяни та юридичні особи, діяльність яких обмежує права власників і землекористувачів або погіршує якість земель, розташованих у зоні їх впливу, в тому числі внаслідок хімічного і радіоактивного забруднення території, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами і стічними водами.

- Розміри збитків визначаються в повному обсязі відповідно до реальної вартості майна на момент заподіяння збитків, проведених або необхідних витрат на поліпшення якості земель.
- Особливості відшкодування збитків, заподіяних власникам землі та землекористувачам внаслідок створення чи зміни меж природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, визначаються Законом України "Про природно-заповідний фонд України".

Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі і землекористувачам встановлений **«Порядком визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам»**, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 №284. Цей Порядок застосовується у випадках правомірного заподіяння збитків (наприклад, вилучення ділянки для суспільних потреб), визначених ст. 156 Земельного кодексу України.

Процедура за Порядком № 284:

1. Визначення розміру збитків здійснюється спеціально створеними Комісіями при виконавчих органах сільських, селищних, міських рад, а також при районних, Київській, Севастопольській міських, районних державних (військових) адміністраціях.
2. До складу Комісій включаються представники місцевих органів влади, фінансових органів, власники/землекористувачі та підприємства-заподіювачі.
3. Розмір збитків визначається на підставі акту Комісії та затверджується органом, при якому створено Комісію.
4. Відшкодування здійснюється підприємствами, установами, організаціями та громадянами, що заподіяли збитки, не пізніше одного місяця після затвердження акту.

Порядок № 284 передбачає, що визначення розміру збитків власників землі та землекористувачів проводиться із застосуванням оціночних процедур будь-якого з методичних підходів та їх поєднання, які найбільш повно відповідають меті оцінки.

Це означає, що спеціальної єдиної методики розрахунку збитків не існує. Для цього застосовуються загальні Національні стандарти оцінки майна та Методики, що визначають:

- Вартість майна (житлових будинків, споруд, багаторічних насаджень), яке підлягає знесенню у зв'язку з вилученням ділянки.
- Упущену вигоду (неодержані доходи) за час тимчасового невикористання ділянки.

Розмір збитків визначається у повному обсязі відповідно до реальної (ринкової або відновної) вартості майна на момент заподіяння збитків.

Спеціалізовані методики визначення розміру збитків:

- **«Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану»**, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04 квітня 2022 року № 167.
- **«Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, завданих державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів»**, затверджена Наказом Мінприроди від 20 липня 2009 р. № 389.
- **«Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації»**, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05 жовтня 2022 року № 414.

Для визначення розміру збитків, заподіяних неправомірними діями (самовільне зайняття, незаконне будівництво, забруднення, яке не є наслідком вилучення для державних потреб), використовуються інші методики.

Розмір збитків, заподіяних внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу обчислюється за **«Методикою визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок за нецільовим**

призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу», затвердженою Постановою КМУ від 25.07.2007 № 963. Після цього уповноваженим правоохоронним органом розглядається питання про порушення кримінальної справи згідно з приписами КПК від 13.04.2012.

Розмір відшкодування шкоди, завданої внаслідок забруднення (засмічення) земель будь-якого цільового призначення, що сталося внаслідок несанкціонованих (непередбачених проектами, дозволами) скидів (викидів) речовин, сполук і матеріалів, внаслідок порушення норм екологічної безпеки уразі зберігання, транспортування та проведення вантажно-розвантажувальних робіт, використання пестицидів і агрохімікатів, токсичних речовин, виробничих і побутових відходів; самовільного розміщення промислових, побутових та інших відходів, розраховується згідно **«Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства»,** затвердженої Постановою КМУ від №171 від 27.10.97. Наведена методика застосовується "під час встановлення розмірів шкоди від "

Постановою КМУ від 17.12.2008 № 1098 **«Про визначення розміру збитків, завданих унаслідок непроведення робіт з рекультивації порушених земель»** передбачено стягнення відповідних збитків у розмірі відсотків, нарахованих на кошторисну вартість робіт з рекультивації, виходячи із облікової ставки НБУ.

Розмір збитків також визначається шляхом судової земельно-технічної або оціночно-будівельної експертизи, яка застосовує загальні принципи оцінки для визначення реальних збитків та упущеної вигоди.

3. Адміністративна відповідальність за порушення земельного законодавства.

Адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, яка полягає в тому, що уповноважені державні органи примусово, з додержанням встановленої процедури, застосовують заходи впливу (так звані адміністративні стягнення) до особи за вчинення нею адміністративного правопорушення. Це реакція держави на винні й протиправні порушення земельного законодавства, вчинені умисно або з необережності при використанні й охороні земель, які не є достатньо серйозними для кримінальної відповідальності.

Адміністративна відповідальність є найбільш поширеним видом юридичної відповідальності за земельні правопорушення, провини, види та розміри адміністративних стягнень визначені главою 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Формою адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства є штраф, розмір якого може варіюватись залежно від порушення. Штраф накладається у встановленому порядку державними органами й органами місцевого самоврядування.

Суб'єктами адміністративної відповідальності є громадяни та/або посадові особи.

Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за наступні правопорушення:

Правопорушення	Суб'єкт	Штраф (н.м.д.г.)
	громадяни	20 – 80

Псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами (ст.52)	посадові особи, громадяни - суб'єкти підприємницької діяльності	50 – 100
Невжиття заходів по боротьбі з бур'янами (ст.52)	громадяни	20 – 80
	посадові особи	50 – 100
Використання земель не за цільовим призначенням, невиконання природоохоронного режиму використання земель, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, які негативно впливають на стан земель, неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних лісонасаджень (крім заростання чагарниками і дрібноліссям деградованих та малопродуктивних земель, що потребують консервації та призначені для заліснення) (ст.53) – накладення штрафу	громадяни	5 – 25
	посадові особи	15 – 30
Самовільне зайняття земельної ділянки (ст.53 ¹)	громадяни	10 – 50
	посадові особи	20 – 100
Перекручення даних державного земельного кадастру, а також приховування інформації про стан земель, розміри, кількість земельних ділянок, наявність земель запасу або резервного фонду (ст.53 ²)	посадові особи	5 – 20
Зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок з порушенням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту, визначених у документації із землеустрою, або за відсутності такої документації (крім випадків, якщо відповідно до закону розроблення документації із землеустрою не вимагається) (ст.53 ³)	громадяни	10 – 20
	посадові особи	20 – 50
Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст.53 ⁴)	громадяни	30 – 70
	посадові особи	30 – 100
Порушення посадовою особою органу виконавчої влади або місцевого самоврядування встановлених законом строків розгляду заяв (клопотань) щодо надання дозволу на розроблення документації із землеустрою, погодження (відмови у погодженні) документації із землеустрою, надання висновків до документації із землеустрою (ст.53 ⁵)	посадові особи	30 – 50
Повторне (ст.53 ⁵) протягом року	посадові особи	50 – 200
Порушення встановлених законом строків внесення відомостей до Державного земельного кадастру, надання таких відомостей, вимагання не передбачених законом документів для внесення відомостей	державні кадастрові реєстратори	20 – 50

до Державного земельного кадастру та для надання таких відомостей (ст.53 ⁶)		
Повторне (ст.53 ⁶) протягом року	державні кадастрові реєстратори	50 – 200
Порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням (ст.54)	громадяни	10 – 20
	посадові особи	15 – 30
Непроведення рекультивації порушених земель (ст.54)	громадяни	5 – 10
	посадові особи	10 – 30
Відхилення від затверджених в установленому порядку проектів землеустрою (ст.55)	громадяни	5 – 20
	посадові особи	15 – 30
Знищення межових знаків меж землекористувань (ст.56)	громадяни	5 – 10
Пошкодження або знищення геодезичних пунктів Державної геодезичної мережі, геодезичних мереж спеціального призначення (ст.56)	громадяни	200 – 500
Використання ділянок земель державного лісового фонду для розкорчовування, спорудження будівель, переробки деревини, влаштування складів і т. ін. без належного дозволу на використання цих ділянок (ст.63)	громадяни	5 – 10
	посадові особи	10 – 18
Знищення або пошкодження пожезахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень (ст.65 ¹)	громадяни	30 – 45
	посадові особи	60 – 90
Випалювання стерні, луків, пасовищ, ділянок із степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, рослинності або її залишків та опалого листя на землях сільськогосподарського призначення, у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць, у парках, інших зелених насадженнях та газонів у населених пунктах без дотримання встановленого порядку (ст.77 ¹)	громадяни	180 – 360

4. Кримінальна відповідальність за порушення земельного законодавства.

Кримінальна відповідальність – різновид юридичної відповідальності, що передбачає обов'язок особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (злочин), зазнати державного осуду в формі кримінального покарання, встановленого законом. Покарання може включати як обмеження прав і свобод, так і майнові чи фізичні обмеження. Формами кримінальної відповідальності за порушення земельного законодавства можуть бути: штраф, позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, обмеженням волі або позбавленням волі.

Кримінальна відповідальність є найбільш суровим видом юридичної відповідальності за земельні правопорушення, має каральний характер і настає за вчинення кримінального правопорушення (кримінального проступку або злочину) передбачених кримінальним кодексом.

За порушення норм земельного права кримінальна відповідальність передбачена розділом VIII Кримінального кодексу України.

Правопорушення	Покарання
Забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (ст.239) Ті самі діяння, що спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки	штраф 1000 – 4000 н.м.д.г. або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років обмеження волі на строк від 2 до 5 років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років або без такого
Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля (ст.239 ¹) Та сама дія, якщо вона вчинена повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або заподіяла матеріальну шкоду у великому розмірі (більше 100 н.м.д.г.) Ті самі діяння, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або спричинили загибель людей, масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки	штраф 1000 – 3000 н.м.д.г. або пробаційний нагляд на строк до 3 років, або обмеження волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років обмеження волі на строк від 2 до 5 років або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років обмеження волі на строк від 3 до 5 років або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Незаконне заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах (більше 10 м ³) (ст.239 ²) Та сама дія, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб Ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки	штраф 1000 – 3000 н.м.д.г. або пробаційний нагляд на строк до 3 років, або обмеження волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років обмеження волі на строк від 2 до 5 років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років обмеження волі на строк від 3 до 5 років або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, вздовж залізниць, а також стерні, сухих дикоростучих трав, рослинності або її залишків	штраф 5400 – 9000 н.м.д.г. або обмеження волі на строк від 2 до 5 років, або позбавленням волі на той самий строк

на землях сільськогосподарського призначення вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом (ст.245) Ті самі дії, якщо вони спричинили загибель людей, масову загибель тварин або інші тяжкі наслідки	
	позбавлення волі на строк від 5 до 10 років
Безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту (ст.254)	штраф або пробаційний нагляд на строк до 2 років, або обмеження волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років або без такого
Умисне ухилення від обов'язкової рекультивації земель, порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину на підставі спеціального дозволу на користування надрами, що заподіяло істотну шкоду (більше 250 н.м.д.г.) (ст.254)	штраф 7000 – 10000 н.м.д.г. або обмеження волі на строк до 3 років, або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб	обмеження волі на строк від 3 до 5 років або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Ті самі дії, якщо вони спричинили тяжкі наслідки (більше 1000 н.м.д.г.)	позбавлення волі на строк від 5 до 7 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Самовільне зайняття земельної ділянки, яким завдано значної шкоди її законному володільцю або власнику (більше 100 н.м.д.г.) (ст.197 ¹)	штраф 200 – 300 н.м.д.г. або пробаційний нагляд на строк до 2 років
Самовільне зайняття земельної ділянки, вчинене особою повторно, або групою осіб, або щодо земельних ділянок особливо цінних земель, земель в охоронних зонах, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах чи зонах особливого режиму використання земель	обмеження волі на строк від 2 до 4 років або позбавленням волі на строк до 2 років
Самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці	штраф 1000 – 4000 н.м.д.г. або пробаційний нагляд на строк до 3 років, або обмеження волі на той самий строк
Самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці особливо цінних земель, земель в охоронних зонах, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах чи зонах особливого режиму використання земель, або повторне самовільне будівництво	позбавлення волі на строк від одного до трьох років

5. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність за земельні правопорушення.

Дисциплінарна і матеріальна відповідальність застосовуються до працівників органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств та організацій, які

при виконанні своїх службових обов'язків порушили вимоги земельного законодавства.

Дисциплінарна відповідальність застосовується до працівників, які допустили порушення земельного законодавства при виконанні своїх трудових обов'язків (наприклад, порушення працівником с.г. підприємства правил трудового розпорядку). Регламентується Кодексом законів про працю України (ст.ст. 147-151) та спеціальними нормативними актами. Дисциплінарна відповідальність настає у вигляді догани або звільнення.

Матеріальна відповідальність полягає в обов'язку працівника відшкодувати шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення земельного законодавства. Також настає згідно з положеннями КЗпП (ст.ст. 130-138). Може бути обмеженою або повною. Матеріальна відповідальність настає незалежно від притягнення працівника до інших, вже розглянутих вище, видів відповідальності.